Шифр **«Association idearum»**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КРИПТОВАЛЮТИ 6

1.1. Поняття та правова природа криптовалюти як засобу розрахунків.....6

1.2. Правовий режим криптовалюти за законодавством зарубіжних країн.....11

РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ.....17

2.1. Окремі питання практичного застосування криптовалюти в Україні.....17

2.2. Перспективи розвитку вітчизняного законодавства про криптовалюту.....21

ВИСНОВКИ.....28

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....31

АНОТАЦІЯ.....37

ДОДАТКИ.....38

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Швидкі темпи розвитку такого складного явища, як криптовалюта є справжнім викликом для держави в плані законодавчого регулювання. Розвинені країни світу вже розробляють та впроваджують правові норми, що регламентують діяльність, пов'язану з криптовалютами, тим самим створюють підґрунтя для залучення додаткових податкових надходжень до бюджету країни. При цьому міжнародний досвід у сфері використання криптовалют є розрізненим, оскільки більшість країн поки не визначилися з правовим статусом віртуальних активів.

Наразі у жовтні 2018 року Міністерством економічного розвитку і торгівлі України представлено для обговорення Концепцію державної політики у сфері віртуальних активів до 2021 року, метою якої є "створення зрозумілих умов для ведення діяльності в сфері віртуальних активів і віртуальних валют (криптовалюти) для їх легалізації" [1].

Разом з тим, відкритим залишається питання щодо гармонізації законодавства України у сфері віртуальних валют із законодавством ЄС.

Викладене свідчить про необхідність та доцільність дослідження цього важливого явища, що й обумовило вибір теми автором.

Ступінь розробленості теми. Дослідженням даної тематики в цілому та окремих її аспектів займалися такі вчені, як: А.Н.Бегер, Н.П. Варфоломєєва, О.Г. Волевіз, Н.Ю. Голубєва, О.І. Зайцева, О.В. Железов, А.В. Квітка, Д.П. Купріянов, В.А.Кутирін, К.Г. Некіт, К.В. Нікітін, К.В. Сомік, А.В. Федоров та інші. Однак, робіт присвячених даній проблематиці опубліковано ще дуже мало. Наразі залишається недостатньо висвітленими питання удосконалення чинного господарсько-фінансового законодавства з врахуванням викликів цифрової економіки та майже відсутні наукові рекомендації щодо питання оподаткування криптовалют в Україні.

Об'єктом дослідження даної роботи виступають суспільні відносини щодо обігу криптовалюти в країнах світу та України.

Предметом дослідження є правове регулювання криптовалюти та переспективи його вдосконалення в Україні.

Мета дослідження полягає у розробці теоретичних положень про криптовалюту та обґрунтування пропозицій до господарсько-фінансового законодавства відносно криптовалюти і пов'язаних з нею процесів.

На основі поставленої мети було визначено основні **завдання** дослідження:

- з'ясувати правову природу та сформулювати поняття криптовалюти у господарському законодавстві;
- дослідити розвиток криптовалюти та пов'язаних з нею процесів в зарубіжних країнах та з урахуванням цього досвіду визначити напрямки вдосконалення відповідного законодавства в Україні;
- розглянути окремі питання практичного застосування криптовалюти в Україні;
- обґрунтувати можливість та особливості визнання майнінгу підприємницькою діяльністю та розробити механізм оподаткування такої діяльності;
- окреслити напрямки удосконалення чинного законодавства України про криптовалюту та майнінг.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові і спеціальні методи. За допомогою методу пізнання досліджено проблеми правового регулювання відносно криптовалюти, виявлено характерні ознаки криптовалютної системи. Формально-логічний метод використано для визначення понять «криптовалюта», «майнінг» (підрозділ 1.1) та основних напрямів формування законодавства щодо правового регулювання обігу криптовалюти в Україні (підрозділ 2.2). Порівняльно-правовий метод застосовувався для співставлення національного та зарубіжного законодавства, що дозволило визначити ефективний правовий режим відносно криптовалюти в Україні з одночасним застосуванням методу прогнозування для передбачення можливих наслідків. Для теоретичного осмислення різних аспектів

проблеми, застосовувався метод аналізу і синтезу (зокрема, визначення можливості адаптації іноземного законодавства до процесів, що відбуваються в сучасній Україні) (підрозділ 1.2). Формально-юридичний метод застосовувався при аналізі чинного законодавства та законопроектів, що регулюють обіг криптовалюти (підрозділ 2.1).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що на основі наукових здобутків та законодавства проведено дослідження криптовалюти, в якому на доктринальному рівні обґрунтовано теоретичні положення щодо віртуальних активів та пов'язаних з ними процесів, визначено особливості їх застосування, розроблено пропозиції з удосконалення відповідного господарсько-фінансового законодавства.

Основні положення наукового дослідження, що мають характер новизни:

1) надано дефініцію «криптовалюти» через визначення останньої як різновиду віртуальних активів, сформульовано визначення категорії «віртуальні активи», «майнінг»;

2) обґрунтовано віднесення майнінгу до видів підприємницької діяльності, та окреслено основні етапи внесення змін до законодавства, та розроблено механізм стягнення податку за таку діяльність;

3) розроблено новий КВЕД: майнінг віртуальних активів, який передбачатиме такий напрямок діяльності, як видобування (генерація) віртуальних активів та отримання винагороди за таку діяльність.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у: а) науково-дослідницькій діяльності – для подальшого дослідження проблем використання криптовалюти в Україні та адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу; б) правотворчості – як теоретичний та практичний матеріал при розробці змін та доповнень до Господарського та Податкового кодексів України; в) правозастосуванні – для формування єдиної судової практики використання положень діючого законодавства для розмежування криптовалюти з суміжними категоріями для недопущення спекуляцій з боку недобросовісних суб'єктів.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КРИПТОВАЛЮТИ

1.1. Поняття та правова природа криптовалюти як засобу розрахунків

Категорія «криптовалюта» є відносно новою та майже не розкритою в юридичній та економічній доктрині, тому доцільним є визначення її природи та механізму функціонування для подальшого правового визначення даного засобу розрахунку.

Витоки створення криптовалюти беруть свій початок з 2008 року, коли було опубліковано файл платіжної системи у вигляді тимчасової мережі під псевдонімом Сатоші Накамото. А вже у 2009 році Сатоші Накамото представив у вигляді відкритого коду програми-клієнта – Bitcoin в мережі Інтернет [2, с.1]. Починаючи з 2011 р. після публікації у виданні Forbes статті щодо існування біткоїну як різновиду криптовалюти про неї заговорив весь світ [3].

Одиниці біткоїна (монети) представляють собою комп'ютерні файли, такі як, наприклад, текстовий файл. В свою чергу так звані «монети» в системі біткоїн (BTC) є криптографічними (математичними) хеш-кодами, тобто створеними із застосуванням технологій шифрування, кожен з яких є унікальним по своїй природі і не може використовуватися двічі. Провівши аналогію між біткоїном і дорогоцінними металами, можна побачити різницю між новим засобом розрахунків та іншими фінансовими інструментами. Так, якщо вартість золота або срібла базується на їх фізичних властивостях, то використання біткоїн базується на його математичних властивостях.

Криптовалюта є цифровими грошами, в основі якої лежить технологія криптографії, тобто шифрування даних. Така валюта не має фізичного вигляду, а існує тільки в електронному вигляді, тобто є комп'ютерним кодом. Криптовалюта створюється шляхом майнінгу (англ. mining – видобуток в шахті). Під майнінгом називають вирішення певного криптозавдання шляхом повного перебору завданого алгоритму за допомогою спеціального технічного обладнання для підтвердження транзакцій та забезпечення безпеки криптовалютної мережі.

Для розуміння сутності функціонування криптовалютної мережі також необхідно розуміти значення такої категорії як транзакції. Транзакція – це повідомлення в мережу про переведення певної кількості криптовалюти від одного користувача іншому. Транзакції бачать майнери (комп'ютерна техніка), які для завершення операції мають провести обчислення. Лише після здійснення обчислення транзакція заноситься у так званий блок (запис у системі). Таких блоків безліч, однак, найголовніше те, що кожний блок пов'язаний із попереднім [4, с. 1]. Цикл здійснення транзакцій можна продемонструвати на прикладі переказу певної кількості криптовалюти між користувачами системи Bitcoin (Додаток А).

Складний процес «видобування» криптовалюти спричинений необхідністю гарантії невідворотності угод. Тому, якщо якийсь користувач мережі спробує переписати історію транзакцій, то водночас, будуть спотворені дані у всіх інших блоках. Такий факт буде обов'язково помічений іншими учасниками мережі. Своєрідний ланцюговий принцип фактично унеможливлює маніпуляцію з даними.

Відповідно до звіту Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) криптовалюта розглядається як заснована на математичних принципах децентралізована, конвертована валюта, яка захищена за допомогою криптографічних методів [5].

Основними характеристиками криптовалюти є:

1) анонімність – під час розрахунків адреса (номер рахунку в системі) жодним чином не пов'язана із його власником. Відкрити такий рахунок можна без ніяких документів;

2) доступність – її мережа поєднує всі клієнтські програми (гаманці) та розподілені бази даних «blockchain», що зберігаються на кожному комп'ютері, де встановлено відповідну програму клієнта. Підключення до цього реєстру можливе з будь-якої точки світу, без паролів і будь-якої іншої авторизації;

3) децентралізованість – мережа криптовалюти не має контролюючого центру, який може заморозити будь-який рахунок, змінити кількість грошових

одиниць в системі, заблокувати або скасувати платіж. Децентралізованість криптовалютної мережі можна продемонструвати у порівнянні з банківськими переказами (Додаток Б).

4) захищеність криптовалюти проявляється в її неперевершеному захисті від стороннього втручання. З кожним новим блоком (створеною монетою) зростає обчислювальна потужність, яка необхідна майнерам (видобувачам криптовалюти) для здійснення розрахунку всього цифрового ланцюжка з нуля. Чим довший цифровий ланцюг, тим важче «зламати» мережу [6, с. 5].

Зважаючи на викладене, можна схематично зобразити порядок функціонування криптовалютної мережі на прикладі Bitcoin (Додаток В). Визначення характерних ознак криптовалюти надає можливість відмежувати її від суміжних категорій або того чи іншого фінансового явища та визначити її правовий режим в Україні.

Наразі провівши аналіз чинних норм законодавства України (Цивільний кодекс України [7], ЗУ «Про Національний банк України» [8], ЗУ «Про валюту і валютні операції» (що вступить в дію 07.02.2019 року) [9], ЗУ «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [10], ЗУ «Про інформацію» [11] та інші) можна побачити, що категорія «криптовалюта» та регулювання операцій з нею не підпадають під існуючі режими регулювання:

- під режим обігу грошових коштів. Зважаючи на те що криптовалюти не мають матеріального відображення характерного для традиційних грошових коштів, які існують у виді банкнот, монет видається неможливим віднести їх до грошових коштів.

- під режим валюти. В силу того, що криптовалюти не мають відношення до жодної з грошових одиниць світу, їх неможливо визначити як валюту або законний платіжний засіб іноземної держави, а також як валютну цінність зважаючи на чинне законодавство.

- під режим обігу електронних грошей та використання платіжних засобів. Так як криптовалюти не випускаються уповноваженим органом в кількості, яка дорівнювала б масі фіатних грошей, та не випускаються юридично

уповноваженими особами-емітентами (такі як банк), їх не можна визнати електронними грошима;

- під режим цінних паперів. Для криптовалют характерна відсутність ознак документа та емітента, зокрема: не існує визначеної форми документа зі встановленими реквізитами, які посвідчували б грошове чи майнове право, відсутня можливість передачі прав на цінний папір або прав за таким документом іншій особі, відсутній зв'язок між емітентом та особою яка має відповідне право на цінний папір. Тому криптовалюта не підпадає під режим регулювання цінних паперів, та не може визнаватися цінним папером відповідно до положень чинного законодавства. Зокрема, у визначеному контексті склалася європейська судова практика (у п. 55 рішення Європейського суду справедливості у справі С-264/14 від 22.10.2015 р. зазначено, що віртуальна валюта біткоїн не може вважатися цінним папером або інструментом, що посвідчує право на його майно [12]);

- під режим цивільного законодавства відносно речей. Криптовалюта не має ознак матеріального світу, тому не є річчю в розумінні ст. 179 ЦК України та не є продукцією, що знайшло відображення безпосередньо в судовій практиці [13;14]. Також криптовалюта не може бути товаром, оскільки не є річчю.

- під режим майнових прав. Криптовалюта не підпадає під визначення, закріплене статтею 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [15]. Відсутність ознак майнових прав у криптовалют підтверджується і судовою практикою [13]. Відповідно криптовалюта не є майном у розумінні статті 190 ЦК України, оскільки не належать ані до речей, ані до майнових прав та обов'язків.

- під режим послуг. На відміну від послуг (стаття 901 ЦК України), криптовалюти не споживаються в процесі їх використання. Криптовалюти можуть кваліфікуватися як результати робіт лише у разі виконання певною особою за замовленням іншої особи певних робіт з видобування криптовалют. Але, як правило, криптовалюти видобуваються майнерами за власною ініціативою, для власних цілей без будь-якого замовлення з боку інших осіб.

- під режим нематеріальних благ. До нематеріальних благ глава 15 ЦК України відносить результати інтелектуальної, творчої діяльності; інформацію та особисті немайнові блага. До особистих немайнових благ криптовалюти не можна віднести за визначенням. Немає достатніх підстав для кваліфікації криптовалюти як інформації (стаття 200 ЦК України), хоча відомості, що зберігаються всередині платіжної системи є інформацією (відомості про приналежність криптоодиниць, їх кількість, транзакції тощо), але криптоодиниці самі по собі не містять у собі інформації як окремого об'єкта цивільних прав. Виходячи з переліку об'єктів інтелектуальної власності, наведеного у статті 420 ЦК України, можна побачити певну спорідненість криптовалюти з комп'ютерними програми, які згідно статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [16] являють собою набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату. Однак, хоч і криптовалюта з технічної точки зору являє собою програмні коди, але ці коди не призначені для приведення у дію комп'ютерів. Таким чином, криптовалюти відповідно до наведеного вище визначення не відносяться до комп'ютерних програм.

- криптовалюта не є грошовим сурогатом. Адже, по-перше криптовалюта за своїм змістом не є «документами» (навіть електронними). По-друге, чинне законодавство не передбачає існування грошових сурогатів у бездокументарній формі. Значить, криптовалюта не є грошовим сурогатом, адже не містить в собі ознак останнього відповідно до положень Закону України «Про Національний банк України» [8].

Отже, в силу складної правової природи криптовалюти видається неможливим віднести її до будь-якого існуючого правового режиму, зокрема: грошових коштів, валюти, валютних цінностей, електронних грошей, цінних паперів, майнових прав, грошового сурогату тощо.

У цьому контексті слушною є позиція проф. О.П. Подцерковного, що потреби економічного розвитку потребують пошуку конструктивної взаємодії юридичних та економічних чинників правових рішень [17, с. 96].

Отже, для визначення правового режиму криптовалюти необхідно прийняти в законодавстві спеціальні положення відносно неї, які б враховували її характерні прояви, а не намагатися віднести її до уже існуючих таких режимів. При цьому **правовий режим криптовалюти** – це система правовідносин між суб'єктами господарювання (майнерами, особами, які надають посередницькі послуги з виведення криптовалюти, криптобіржами) та іншими учасниками господарських відносин, об'єктом яких є віртуальні активи.

З огляду на вищевикладене, вважаємо, що під **криптовалютою** варто розуміти різновид віртуальних активів, що використовується як засіб розрахунків, одиницею якої є цифрові монети (наприклад, Bitcoin), кількість і випуск яких не залежить від реальних грошей.

1.2. Правовий режим криптовалюти за законодавством зарубіжних країн

Для визначення правового режиму криптовалюти, доречно розглянути досвід країн світу, які знаходяться у процесі напрацювання положень відносно правового статусу криптовалют та вимог до ведення криптовалютних операцій.

Більшість країн світу не визнає криптовалюту грошима або валютою. В свою чергу Європейський Союз визнається найбільш сприятливою юрисдикцією для здійснення криптовалютних операцій.

У 2012 році Європейський центральний банк (European Central Bank, далі – «ЄЦБ») опублікував звіт [18, с. 21], в якому заявив, що традиційні правила регулювання фінансового сектора не можуть бути застосовані до біткоїну. Сам біткоїн в документі було визначено як конвертована децентралізована віртуальна валюта. Також Європейський банківський регулятор [19] робить застереження для європейських органів і національних законодавчих органів щодо утримання від проведення аналогій між традиційною платіжною

системою і криптовалютною системою під час легалізації останньої, адже прирівняння криптовалюти до національної валюти може спричинити виникнення невиправданого кредиту довіри у населення відносно криптовалюти.

Крім того, Єврокомісія у липні 2016 року прийняла директиву, яка повинна зобов'язати криптовалютні біржі та провайдерів криптовалютних гаманців дотримуватися вимог Директиви 2015/849/ЕС про попередження використання фінансової системи для цілей відмивання злочинних доходів і фінансування тероризму [20, с. 5]. Зокрема, було запропоновано встановити обов'язкову реєстрацію або ліцензування діяльності криптовалютних бірж, які здійснюють обмін криптовалюти на фіатні гроші і навпаки, а також компаній, що надають криптовалютні гаманці користувачам. Заплановано створити центральну базу даних з інформацією про користувачів цифрових валют [21].

З приводу вищезаначеної Директиви Європейська служба банківського нагляду зробила висновок, що у європейських регуляторів повинна бути можливість накладати санкції на криптовалютні біржі, провайдерів криптовалютних гаманців, які не дотримуються встановлених правил, а положення щодо збору персональних даних мають бути більш суворими [22].

У вересні 2017 року Європейським парламентом були внесені зміни до Директиви ЄС 2015/849 від 20.05.2015 р. «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму» [23, с. 1]. Таким чином, з цього часу на криптовалюти було покладено ті самі обов'язки, що й на інші фінансові сервіси в Європейському Союзі (оператори, криптовалютні біржі зобов'язані проводити верифікацію користувачів і моніторити транзакції так само, як і адміністрації «традиційних» фінансових сервісів).

Наразі можна спостерегіти тенденцію, коли європейські регулятори замість терміну «криптовалюта» часто використовують термін «віртуальна валюта», при цьому ж криптовалюта розглядається ними як засіб платежу.

Отже, сьогодні серед провідних держав світу немає єдиного підходу до розуміння правового режиму криптовалюти. Так, більшість країн не відносить криптовалюту до грошей або валюти, в той же час інші країни визнають її на рівні з фіатними грошима.

У наш час беззаперечним лідером криптовалютної інтеграції є Великобританія, яка розглядається у світі як найбільш сприятлива юрисдикція для ведення криптовалютного бізнесу. Урядом Великобританії, ще у 2014 році було законодачо визначено, що криптовалюта не є валютою або грошима, а значить не може регулюватися нормами фінансового законодавства Великобританії, а також не підпадає під дію Закону Великобританії про легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [24]. Дохід, отриманий фізичними особами на території Великобританії від транзакцій з криптовалютою, оподатковується на загальних підставах як дохід фізичної особи. Юридичні особи, за отриманий прибуток в криптовалюті в межах Великобританії, сплачують корпоративний податок на загальних підставах. Зокрема, в залежності від ситуації дохід (прибуток) суб'єкта господарювання оподатковується на приріст капіталу.

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) стягується з постачальників будь-яких товарів або послуг, оплата за які здійснюється в біткоїнах або інших криптовалютах в межах Великобританії. Вартість поставки товарів і послуг, з яких ПДВ підлягає утриманню, визначатиметься у фунтах стерлінгів еквівалентно вартості товарів і послуг в криптовалюті за курсом на момент укладення угоди [25]. Дохід, отриманий в результаті майнінгу віртуальних грошей та їх подальший обмін на фунт стерлінг або іншу валюту не розглядається законом як об'єкт оподаткування ПДВ [26].

В Австрії категорія криптовалюти розглядається як нематеріальний актив, а її майнінг – як операційна діяльність. Тому дохід, отриманий в результаті її відчуження, обкладається податком на прибуток [27].

Відносно Німеччини, то з 2018 року криптовалюта офіційно визнана валютою, а значить може замінювати традиційну валюту в цивільно-правових

договорах. Законодавство Німеччини прирівняло віртуальну валюту (криптовалюту, таку як біткоїни) до юридичних засобів платежу у разі використання учасниками транзакцій як альтернативного договірного і негайного способу оплати, що не має ніякої іншої мети, крім використання в якості способу оплати.

Політика Канади відносно правого режиму криптовалюти спрямована на створення спеціального сприятливого регулятивного середовища. Зокрема, оплата товарів чи послуг за допомогою криптовалюти підлягає оподаткуванню як бартерна угода. Більше того, за продаж криптовалюти стягується податок на доходи, податок на прибуток або ж податок на приріст капіталу. Щодо криптовалюти, отриманої в результаті майнінгу, який здійснювався в підприємницьких цілях, то вона оподатковується прибутковим податком. Визначення підприємницької складової проводиться окремо в кожному конкретному випадку. Також цікавим видається той факт, що заробітна плата в Канаді може отримуватися в криптовалюті, яка підлягає оподаткуванню [28].

В Нідерландах законодавець нормативно закріпив правовий статус криптовалют як електронних грошей [29, с. 4].

Розглядаючи правове регулювання криптовалюти у США, можна впевнено зробити висновок, що воно є не менш складним, ніж в Європі. У зв'язку з тим, що цивільні відносини у США, пов'язані з криптовалютою, регулюються не тільки федеральним правом, а й правом штатів. Діяльність з криптовалютою підлягає ліцензуванню, якщо така вимога встановлена правом штатів. Криптовалюта у США одночасно розглядається як гроші (їх аналог), як власність та як біржовий товар.

Криптовалюта розглядається як капітальний актив в руках платника податків (аналогічний акціям, облігаціям та іншим інвестиційним інструментам), тому він зобов'язаний враховувати прибутки і збитки при обчисленні оподатковуваної бази. Прибуток виникає в разі, коли ціна продажу в доларах США перевищує скориговану вартість покупки. Збиток виникає, коли ціна продажу нижче, ніж скоригована вартість покупки. Інформація

відносно платежів у криптовалюті подається до податкових органів. Майнери, що видобувають криптовалюту на власному обладнанні, також підлягають оподаткуванню. Майнер зобов'язаний включити справедливу ринкову вартість добутої криптовалюти в свій річний валовий дохід. Податкове законодавства визначає, що об'єктом федерального податку на дохід та податків на заробітну плату є заробітна плата, що виплачується працівникам у криптовалюті. Доходи, отримані громадянином у криптовалюті та інші об'єкти оподаткування повинні бути задекларованими у доларах [30].

У Японії криптовалюта є офіційно визнаним платіжним засобом. Операції з продажу криптовалюти звільняються від податку на споживання. Віртуальні валюти розглядаються як «прирівняні до активів носії вартості», які «можуть використовуватися для здійснення платежів і передаватися в цифровому вигляді». Таким чином, в Японії надходження від операцій з біткоїнами вважаються доходами від ведення бізнесу і обкладаються відповідними податками на прибуток і приріст капіталу. Криптовалюта та пов'язані з нею операції підлягають оподаткуванню за стандартними правилами: дохід, отриманий фізичною особою в якості криптовалюти, підлягає оподаткуванню податком на дохід; прибуток юридичної особи в криптовалюті оподатковується податком на прибуток; при здійсненні операцій з продажу криптовалюти стягується податок на споживання (своєрідний аналог податку на додану вартість) [31].

У Китаї не існує остаточного підходу до правового режиму криптовалюти, незважаючи на те, що саме у Китаї знаходиться один з найбільш швидкозростаючих криптовалютних ринків у світі. Законодавство Китаю визначає криптовалюту віртуальним товаром, а не валютою. Як не дивно, діюче законодавство Китаю не містить будь-яких спеціальних правил оподаткування криптовалюти та операцій пов'язаних з нею. Так оподаткування здійснюється відповідно до типових для товарів правил: операції з криптовалютою обкладаються податком на прибуток, прибутковим податком та податком на приріст капіталу, а її продаж може обкладатися ПДВ [32].

За даними аналітичних досліджень в Швейцарії, прийняті найбільш сприятливі закони для обігу криптовалют. Як приклад, можна навести Швейцарську біржу криптовалют ECUREX GmbH, яка є першою в світі обмінною платформою криптовалют на фіатні гроші, що повністю відповідає нормативним вимогам Закону Швейцарії «Про банківську діяльність» [33, с. 1]. Більше того, в Швейцарії операції з криптовалютами звільнено від податку на додану вартість, а транзакції з криптовалютами було визнано в цій країні як платіжний засіб, а не операції з надання послуг або товарів.

Хорватія є країною, де використання криптовалюти є цілком легальним. При цьому, криптовалюта не визнається електронними грошима і не прирівнюється до законних платіжних засобів, тобто криптовалюта може бути прийнята продавцями як спосіб оплати, проте продавці не зобов'язані приймати її [34, с. 1].

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що в різних країнах світу підхід до правового режиму криптовалют значно різниться – одні країни працюють над формуванням законодавчої бази у питанні їх правового статусу (як електронних грошей, як обмінних коштів, як специфічного виду валют тощо), а інші країни – не приймають криптовалюту та забороняють її обіг. Тому слушним видається твердження К.В. Нікітіна, що правове регулювання статусу криптовалют в різних країнах здійснюється за двома напрямками: «позитивним» (у країнах, які визнають обіг криптовалюти легітимним) та «негативним» (у країнах, де операції з криптовалютами заборонені) [35].

У деяких країнах Європейського Союзу криптовалюту розглядають як валюту [29], інші ж юрисдикції такі як США і Австрія розглядають її як актив [27;30]. Частина країн світу (наприклад, Японія) підтримують компромісний підхід, згідно якого криптовалюта визначається як «прирівняний до активів носій вартості» [31].

Заборони використання криптовалюти не сприяють локалізації її поширення, а лише спричиняють відсторонення держави від нового фінансового інструменту та регулювання процесів застосування такої валюти.

РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

2.1. Окремі питання практичного застосування криптовалюти в Україні

Активний інтерес до криптовалюти, а також тенденція щодо використання криптовалюти існує не лише на міжнародній арені, але й в Україні. Прояв такої активності знайшов своє вираження у даних аналітичного дослідження, проведеного спеціалістами найбільшого міжнародного банку – Citibank, згідно якого Україна входить в п’ятірку країн світу по розмірах Bitcoin-ринку (Додаток Г), що досягає 2,5 мільярдів доларів тобто, приблизно 2,5% ВВП [36].

Перша згадка відносно криптовалюти в українському законодавчому вимірі знайшла своє вираження в роз’ясненні Національного банку України від 10.11.2014 року, згідно якого «віртуальна валюта / криптовалюта» Bitcoin розглядаються як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам українського законодавства [37]. Проте 22 березня 2018 року правління НБУ переглянуло своє ставлення до криптовалюти, як наслідок лист НБУ від 10.11.2014 року був офіційно скасований, що безсумнівно є правильним.

Наразі, незважаючи на широке використання криптовалюти, в національному законодавстві відсутні будь-які норми, які б регулювали обіг криптовалюти.

Разом з тим, у кінці жовтня 2018 року розпочато процес легалізації віртуальних активів і криптовалют. Міністерством економічного розвитку і торгівлі розроблено Концепцію державної політики у сфері віртуальних активів (на момент проведення цього наукового дослідження не прийнята, а лише представлена до широкого кола обговорення). Реалізація Концепції спланована в два етапи до 2021 року, зокрема: 1) в перший період з 2018 по 2019 рік пропонується визначити правовий статус криптовалюти, а також визнати

суб'єктів господарювання, які надають послуги з обміну криптовалюти на традиційну валюту і навпаки; 2) в другий період з 2020 по 2021 рік заплановано визнати провайдерів гаманців-зберігачів віртуальних валют суб'єктами первинного фінансового моніторингу та розробити спеціальні законодавчі акти щодо врегулювання використання віртуальних активів [1].

При цьому в Україні мають місце непоодинокі випадки укладення угод з обміну криптовалюти. Цікавою видається вирішення окреслених питань на рівні судової практики, зокрема, можливість здійснення розрахунків в біткоїнах (наприклад, рішення Дарницького районного суду міста Києва від 24.03.2016 року у справі № 753/599/16-ц [13], постанова Апеляційного суду міста Києва від 12.10.2016 року № 22-ц/796/7596/2016 [14]). В даній ситуації предметом позову виступила не здійснена оплата за послуги за договором підряду, яка мала бути здійснена в біткоїнах. В рішенні суд вказав, що біткоїн не є річчю в розумінні ст. 179 ЦК України та не має ознак матеріального світу, а також те, що біткоїн не є продукцією. В той же час, колегія суддів апеляційної інстанції відхилила доводи позивача про те, що біткоїн, будучи цифровою продукцією, є майновим правом, оскільки останні не ґрунтуються на нормах діючого законодавства, зокрема, ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [15]. Колегія суду дійшла висновку, що біткоїн не має ознак майнових прав.

Вважаємо, що рішення суду є правильним, адже неможливо зобов'язати відповідача передати позивачу речі, які не мають ознак матеріального світу. Також дане рішення відповідає і європейській судовій практиці, зокрема п. 24 Рішення Європейського суду справедливості у справі С-264/14 від 22 жовтня 2015 р., в якому вказано, що криптовалюта не може вважатися матеріальним майном, оскільки остання може виступати лише платіжним засобом [12].

Нині криптовалюта також виступає інструментом кіберзлочинців, які використовують її для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. У цьому контексті варто звернути увагу на Наказ Державної служби фінансового моніторингу України «Про затвердження Типологій легалізації

(відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення у 2015 році» №166 від 25.12.2015 р., який відносить криптовалюту до інструментів кіберзлочинності [38].

Позиція Державної фіскальної служби стосовно криптовалюти відображена у відповіді на запит Укрінформу (серпень 2017 року), а саме: випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються [39].

Прецедентним випадком в українській практиці щодо застосування криптовалюти є формування статутного капіталу юридичної фірми «Axon Partners» повністю з криптовалюти. Так, державний реєстратор у зв'язку з відсутністю нормативних положень у законодавстві стосовно регулювання криптовалюти здійснив помилку: оцінив біткоїн як об'єкт, який має грошову оцінку. В силу чого реєстратор застосував ст. 13 Закону України «Про господарські товариства», в якій зазначено, що вкладом до статутного (складеного) капіталу господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом [40]. Однак, такі дії реєстратора є недопустимим у зв'язку з тим, що криптовалюта не є майном відповідно до положень чинного законодавства, а також варто зазначити, що внесення криптовалюти в статутний капітал юридичної особи є дуже ризикованим кроком в силу курсової нестабільності останньої.

Стосовно оподаткування операцій з криптовалютою, то до таких операцій в Україні застосовуються стандартні правила сплати податків на доходи фізичної особи чи прибуток юридичної особи. Податковий кодекс України (далі – ПКУ) в ст. 165.1 містить вичерпний перелік доходів, які не підлягають оподаткуванню. Оскільки, ст. 165.1. ПКУ не звільняє операції з купівлі-продажу криптовалют від оподаткування, то такі операції підлягають оподаткуванню у випадку отримання від них доходу [41]. Фактично, оподаткуванню підлягає лише дохід від купівлі-продажу криптовалют.

Варто зазначити, що криптовалюта не є товаром, а тому не може оподатковуватися ПДВ. У своєму рішенні у справі «Хедквіст проти Швеції» Євпропейський суд дійшов до висновку, що операції з Bitcoin звільняються від ПДВ, бо належать до платіжних операцій з валютою, грошовими знаками та монетами [12].

Курйозна ситуація вийшла з судовою практикою з приводу оподаткування криптовалюти. Так, 13 жовтня 2016 році Харківський окружний адміністративний суд розглянув справу №820/5120/16 за позовом ТОВ «Єдінаркоін» до ГУ ДФС в Харківській області про скасування індивідуальної письмової консультації щодо віртуальної валюти Aitibicoin і податкової консультації ГУ ДФС у Харківській області щодо віртуальної валюти E-dinarcoin. В обґрунтування позовних вимог позивач вказав, що звернувся в ГУ ДФС у Харківській області із запитом про надання податкової консультації з питання оподаткування податком на додану вартість операцій з віртуальними криптовалютами Aitibicoin і E-dinarcoin. Так, податковий орган повідомив, що операції з віртуальною валютою E-dinarcoin підлягають оподаткуванню ПДВ. Позивач вважав ці податкові консультації такими, що не розкривають повною мірою суті заданого питання і звернувся до суду, щоб скасувати їх.

Вирішуючи спір, суд окремо відзначив, що Європейський суд з прав людини (судом було допущено помилку, адже таке рішення виносилося Європейським судом справедливості) в справі «Хедквіст проти Швеції» [12] своїм рішенням від 22.10.2015 ухвалив, що операції з біткоїнами та іншими віртуальними валютами на території Євросоюзу не повинні обкладатися податком на додану вартість. Таке рішення суду прирівнює віртуальні валюти до традиційних валют в плані оподаткування. Згідно з постановою суду, операції з обміну традиційних валют на біткоїни повинні бути вільні від податку на додану вартість, оскільки правила ЄС забороняють стягнення такого податку за операціями з обміну валют, банкнот і монет. Рішення Європейського суду також знімає питання про те, до яких видів активів слід відносити віртуальну валюту. Оскільки рішення ЄСПЛ є обов’язковими на території

України, суд витлумачив цей аргумент на користь позивача [42]. Апеляційна інстанція залишила рішення без змін.

Підтримуємо позицію про неможливість визначення криптовалюти як аналогу цінних паперів, що міститься у Рішенні Європейського суду справедливості у справі С-264/14 від 22 жовтня 2015 р., у п. 55 якого вказано, що віртуальна валюта «біткоїн» не може вважатися цінним папером або інструментом, що посвідчує право на майно [12].

Європейський суд у своєму рішенні визначає характеристику ознак та призначення "біткоїна". Зокрема, до таких він відніс: 1) не існує єдиного емітента віртуальної валюти. Натомість, вона створюється мережею за допомогою спеціального алгоритму (п. 11 Рішення); 2) перекази віртуальних валют можуть бути здійснені без залучення банків чи фінансових установ» (п. 37 Рішення); 3) єдиним призначенням віртуальної валюти «біткоїн» є здійснення розрахунків між суб'єктами відносин» (п. 52 Рішення) [12].

Наразі правозастосовча практика у питанні використання криптовалюти є досить суперечливою, тому в перспективі зазначені вище обставини повинні бути враховані під час здійснення процесу врегулювання та введення в законодавство положень відносно криптовалюти.

2.2. Перспективи розвитку вітчизняного законодавства про криптовалюту

Відсутність правового регулювання відносно криптовалюти і майнінгу спричинено рядом обставин, основоположною з яких є сфера такої діяльності – новітні технології. Після тривалого мовчання і навіть спроби кримінального переслідування майнерів [43, с. 1] та численних спроб застосування до них положень статті 209 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за легалізацію доходів отриманих злочинним шляхом [44], що знайшло своє вираження у судовій практиці [45], наприкінці серпня – початку вересня державні органи України активізувалися у питанні визначення правового статусу криптовалюти.

Таким чином, 6 жовтня 2017 року у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект № 7183 «Про обіг криптовалюти в Україні», який став першим кроком у напрямку врегулювання відносин, пов'язаних із обігом криптовалют в Україні [46, с. 1].

У статті 1 Законопроекту від 06.10.2017 криптовалюта визначається як програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду).

Однак, таке визначення не є бездоганним з точки зору правової конструкції і підлягає доопрацюванню. Адже важко погодитися з визначенням криптовалюти через поняття програмний код. Поділяємо позицію К.Г. Некіт, що криптовалюта не є програмним кодом, адже вона не спрямована на досягнення певного результату та не є об'єктом інтелектуальної власності, а тому не може визначатися через таке поняття [47, с. 41].

Законопроект пропонує вважати, що криптовалюта (програмний код) є об'єктом права власності. Однак, досить сумнівно виглядає перспектива пред'явлення віндикаційного та негаторного позовів відносно криптовалюти. Зокрема, об'єктивно неможливим є пред'явлення позову про визнання права власності на криптовалюту в силу анонімності власників криптовалюти. Отже, розглядати криптовалюту як об'єкт права власності є неправильним у зв'язку з її специфічними характеристиками.

Тому залишається очевидним той факт, що визнання криптовалюти об'єктом права власності породить необхідність у розробці цілісної концепції про «віртуальну власність» в українському праві, тому що застосування до неї класичних норм права власності є об'єктивно неможливим.

За законопроектом обіг криптовалюти здійснюється за допомогою договору міни, а регулятором таких відносин повинен стати Національний банк України. Однак, таке твердження є безпідставним та нераціональним, оскільки процес «створення» криптовалюти є децентралізованим, а значить НБУ в цьому

процесі не може не тільки брати участь, а й регулювати. Проте, законотворцям варто було б включити положення про те, що НБУ може визначати порядок створення і діяльності криптовалютних бірж.

Суб'єктний склад власників криптовалюти законопроектом окреслюється в межах фізичних та юридичних осіб, тобто відсутні будь-які обмеження для фізичних осіб. Оскільки, законопроект обмежується тільки фізичними і юридичними особами в ролі учасників відносин обігу криптовалюти, постає питання можливості участі публічних утворень в таких відносинах. Оскільки невключення держави до суб'єктного складу власників криптовалюти означає, що держава, територіальні органи не зможуть мати криптовалютні гаманці, тобто з ними неможливо буде обмінюватися криптовалютою та проводити транзакції. Обгрунтованою є думка Н.Ю. Голубєвої, що за такої ситуації велика частина ринку, де використовуються звичайні фіатні гроші, для криптовалюти буде недоступна [48].

Цікавим з точки зору розуміння видається альтернативний законопроект від 10 жовтня 2017 року № 7183-1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» [49, с. 1]. Даний законопроект визначає криптовалюту як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку.

Вважаємо, що в даному законопроекті поняття криптовалюти з правової точки зору не розкрите. Тому залишається, не зрозумілим її місце серед різних видів уже існуючого майна, передбаченого нормами чинного законодавства.

Варто зазначити, що прийняття вказаних законопроектів є недоцільним та може спричинити виникнення ряду проблем.

По-перше, прийняття першого законопроекту призведе до неможливості придбання криптовалюти публічними утвореннями в таких відносинах. Така ситуація означатиме, що велика частина ринку, де використовуються звичайні фіатні гроші, для криптовалюти буде недоступна.

По-друге, другий законопроект містить обмеження відносно придбання криптовалюти суб'єктами відносин: законотворці передбачають, що цифрова валюта може бути придбана лише за допомогою спеціальних фінансових установ. Вказане положення прямо суперечить існуючій практиці обігу криптовалюти і самого сенсу технології криптовалюти.

Отже, проаналізувавши вказані законопроекти можна побачити, що вони обидва містять певні недосконалості. Більше того, у разі прийняття одного із законопроектів у запропонованій редакції з сьогоднішнім визначенням криптовалют, спричинить виникнення ще як мінімум двох потенційних проблем. Насамперед, будь-яка криптовалюта, яка буде створена після ухвалення закону, цілком імовірно не підпаде за якимось критерієм під визначення в законі, і тоді доведеться ухвалювати новий закон або змінювати старий. По-друге, наразі не всі криптовалюти потребують регулювання, наприклад, ігрові віртуальні валюти (у разі прийняття вказаних законопроектів вони можуть підпасти під широкі визначення запропоновані в проектах, а значить і під правовий режим регулювання).

Проте, зважаючи на неготовність держави у нинішній час до визнання криптовалюти на рівні з фіатними грошима, яка спричинена відсутністю єдиного підходу до розуміння її правового режиму як серед науковців, так і серед провідних держав світу, а також враховуючи той факт, що для її нормативного визначення необхідно здійснити суттєві структурні зміни в українському законодавстві, маємо переконання, що першочерговим завданням держави в такій ситуації є не законодавче визначення криптовалюти, а віртуальних активів як спеціальної правової категорії, яка сприятиме правовому регулюванню нових цифрових фінансових інструментів, що виникають з розвитком технічного прогресу [50].

Наразі використання поняття «віртуальний актив», вбачається більш раціональним, ніж криптовалюта чи віртуальна валюта. По-перше, такий новий фінансовий інструмент не може підпадати під ознаки валюти, які закріпленні у чинному законодавстві, а значить, й не може містити в собі такої складової як

«валюта», оскільки зазначене внесе дисбаланс у розумінні його правової природи пересічними громадянами. По-друге, у зв'язку зі стрімким розвитком технологій доречно врахувати можливість виникнення нових фінансових інструментів у віртуальному середовищі.

Тому існує об'єктивна потреба закріплення на законодавчому рівні терміну «віртуальний актив» з одночасним окресленням характерних ознак таких активів, що дозволить урахувати перспективи появи нових фінансових інструментів у разі наявності в них ознак віртуальних активів. Підтвердженням даної позиції може слугувати нова редакція Рекомендації FATF від жовтня 2018 року, що є доповненням до Рекомендації 2012 року, яка також вводить в обіг поняття «віртуальні активи» [51]. Також FATF розділяє поняття віртуальні активи від цифрового відображення фіатних валют або цінних паперів, що безсумнівно є правильним.

З огляду на вищевикладене, пропонуємо дефініцію віртуальних активів з наступним закріпленням у законодавстві, а саме, **віртуальні активи** – це цифрове відображення цінностей, які можуть бути продані або передані цифровим методом чи іншим способом з метою здійснення оплати або інвестування.

Наразі нагальною проблемою, яка потребує вирішення є майнінг, під яким розуміють діяльність з видобування або генерації криптовалюти. Варто зазначити, що правова невизначеність стосовно майнінгу і криптовалюти в цілому негативно впливає на національну економіку. Держава шляхом невизнання на законодавчому рівні криптовалюти, а значить і пов'язаних з нею процесів, таких як майнінг, створила сприятливі умови для зайняття такою діяльністю у вигляді можливості займатися по суті підприємницькою діяльністю без вимоги щодо державної реєстрації осіб, що її здійснюють, отримувати від неї доходи та не сплачувати податки.

Законотворець у законопроекті від 06.10.2017 спробував вирішити дану проблему [46]. Майнінг за вищезазначеним законопроектом розглядається як обчислювальні операції, які здійснює майнер за допомогою власного та/або

орендованого спеціалізованого обладнання, з метою забезпечення працездатності та безпеки системи блокчейн, та залежно від умов системи блокчейн отримує винагороду системи блокчейн.

Тому майнінг, з огляду на характерні ознаки такої діяльності, можна розглядати як підприємницьку діяльність, оскільки такій діяльності притаманні ознаки підприємницької діяльності, визначені ст. 42 Господарського кодексу України [52].

Однак, визначення майнінгу запропоноване законопроектом є надто перенавантажене технічними характеристиками, а не правовими ознаками. Тому пропонуємо визначити **майнінг** як діяльність особи з вирішення криптографічних обчислень різної складності за допомогою спеціального обладнання (потужностей комп'ютерних процесорів, відеокарт, спеціалізованих інтегральних схем) з метою добору цифрового коду, що формує закритий блок (унікальну комбінацію цифр), наслідком якого є створення віртуального активу (криптовалюти).

Законопроекти, зареєстровані у Верховній Раді України щодо регулювання обігу криптовалюти, не містять практичних механізмів для оподаткування майнінгу. Доречно навести висловлювання К.А. Возняковської, що «проста заборона на операції із криптовалютою нічого не дає у справі належної організації фінансово-господарських відносин у державі. … поза реалістичного впливу на господарсько-фінансові відносини держава позбавляється доходу, а діяльність суб'єктів господарювання у відповідній сфері підштовхується до тінізації» [53, с. 55].

Вирішити недоліки правового регулювання даного питання можна шляхом здійснення ряду законодавчих кроків, що полягають в прийнятті відповідних поправок і змін до діючого законодавства.

Крок №1. Необхідно внести зміни до Податкового кодексу України [41] у частині закріплення положень, щодо оподаткування майнінгової діяльності. Зокрема, доповнити: 1) ст.. 14 положенням щодо майнінгу, віртуальних активів; 2) ст. 134 пунктом 134.1 стосовно закріплення нового об'єкта оподаткування, а

саме доходу отриманого від майнінгової діяльності; 3) ст.141 пунктом 141.9 щодо визначення податкового (звітного) періоду терміном у один місяць, про встановлення обов'язку відкриття рахунку на суб'єкта підприємницької діяльності, для спрощення процесу оподаткування; 4) ст. 164 ПКУ підпунктом 164.2.20, визначивши, що базою оподаткування є прибуток отриманий від майнінгу.

Крок №2. Доповнити класифікатор видів економічної діяльності спеціальним видом діяльності – майнінг віртуальних активів, надавши при цьому визначення такої діяльності.

Податок буде стягуватися на загальних підставах податкового законодавства без внесення чисельних змін в існуюче законодавство за загальною ставкою податку в розмірі 18 відсотків від прибутку майнера. Майнер, як і будь-який інший підприємець, зможе застосовувати дві системи оподаткування – загальну й спрощену.

Не підтримуємо позицію наведену в проекті Закону від 14.09.2018 р. [54] стосовно встановлення зниженої ставки податку в 5 відсотків, оскільки знижена ставка податку може спричинити збільшення ризиків для фінансової системи України (у першу чергу, для системи державних фінансів), зважаючи на курсову нестабільність віртуальних активів та спричинити вивидення вільних інвестиційних ресурсів з метою фінансових спекуляцій у віртуальні активи.

Реалізація запропонованих кроків не потребує додаткових видатків з державного та місцевих бюджетів України. Запропоновані зміни дозволять залучити нові надходження до державного бюджету та створять гарантії для майнерів на заняття підприємницькою діяльністю, не забороненою законом.

Вважаємо, що сам підхід стосовно прийняття окремого законодавства, запропонований авторами законопроектів, є неправильним і необґрунтованим з огляду на постійний розвиток нових технологій. Наразі достатньо буде здійснити зміни в уже існуючому законодавстві, шляхом внесення спеціальних положень відносно нової сфери регулювання.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в ході проведеного дослідження можна зробити висновок, що в Україні склалися стійкі відносини щодо обігу криптовалюти, які потребують законодавчого врегулювання. Разом з тим, правова невизначеність щодо криптовалюти в цілому негативно впливає на економіку держави. Тому питання законодавчого врегулювання криптовалюти є як ніколи актуальним і таким, що потребує вирішення.

До основних висновків даного наукового дослідження належать наступні:

1. Виявлено, що криптовалюта має особливу правову природу, що не дозволяє ототожнити її з будь-якою існуючою в законодавстві суміжною категорією. Запропоновано визначити правовий режим криптовалюти як систему правовідносин між суб'єктами господарювання (майнерами, особами, які надають посередницькі послуги з виведення криптовалюти, криптобіржами) та іншими учасниками господарських відносин, об'єктом яких є віртуальні активи.

Сформульовано визначення криптовалюти, під якою слід розуміти різновид віртуальних активів, що використовується як засіб розрахунків, одиницею якої є цифрові монети кількість і випуск яких не залежить від реальних грошей.

Визначено основні ознаки криптовалюти, а саме: анонімність, доступність, децентралізованість та захищеність, можливість виступати платіжним засобом, портативність, відсутність ознак матеріального світу, відсутність єдиного емітента.

2. Досліджено розвиток правового режиму криптовалюти у провідних державах світу та з урахуванням цього досвіду аргументовано, що особливостями правового режиму у вітчизняному законодавстві мають бути: визнання криптовалюти віртуальним активом та визнання майнерів суб'єктами господарювання, прибуток яких оподатковується на загальних підставах.

3. Аргументовано, що законопроекти внесені до Верховної Ради України потребують подальшого доопрацювання, оскільки вони містять некоректні

визначення та поняття з технічної точки зору, а також залишають поза увагою ряд питань відносно криптовалюти й суміжних з нею явищ таких, як майнінг. Акцентовано увагу на тому, що враховуючи постійний розвиток технологій, варто закріпити в законодавстві категорію «віртуальні активи», яка вбачається більш раціональною, ніж криптовалюта чи віртуальна валюта.

Сформовано дефініцію віртуальних активів, під яким варто розуміти цифрове відображення цінностей, які можуть бути продані або передані цифровим методом чи іншим способом з метою здійснення оплати або інвестування.

4. Виявлено особливості суміжної з криптовалютою категорії «майнінгу». Встановлено, що майнінг є підприємницькою діяльністю.

Запропоновано визначити в законодавстві майнінг як діяльність особи з вирішення криптографічних обчислень різної складності за допомогою спеціального обладнання (потужностей комп'ютерних процесорів, відеокарт, спеціалізованих інтегральних схем) з метою добору цифрового коду, що формує закритий блок (унікальну комбінацію цифр), наслідком якого є створення віртуального активу (криптовалюти).

5. Окреслено основні напрями внесення змін до законодавства України для реалізації моделі оподаткування майнінгу як виду підприємницької діяльності, зокрема запропоновано доповнити:

1) ПКУ наступним положеннями: ст. 14 положенням щодо майнінгу, віртуальних активів; ст. 134 пунктом 134.1 стосовно закріплення нового об'єкта оподаткування, а саме доходу отриманого від майнінгової діяльності; ст.141 пунктом 141.9 щодо визначення податкового (звітного) періоду терміном у один місяць, про встановлення обов'язку відкриття рахунку на суб'єкта підприємницької діяльності, для спрощення процесу оподаткування; ст. 164 ПКУ підпунктом 164.2.20, визначивши, що базою оподаткування є прибуток отриманий від майнінгу.

2) Класифікатор видів економічної діяльності спеціальним видом діяльності – майнінг віртуальних активів, надавши при цьому визначення такої діяльності.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити однозначний висновок, що держава повинна визнати існування криптовалюти на законодавчому рівні. Таке визнання може бути здійснене через позитивне регулювання на рівні прийняття відповідних поправок та змін до чинного законодавста в частині врегулювання обігу криптовалюти в Україні та визнання майнінгу видом підприємницької діяльності. В протилежному випадку тенденція тінізації економіки, втрати надходжень до бюджету та переслідування осіб які здійснють операції з віртуальними активами буде продовжуватися й надалі.

Список використаних джерел

1. Мінекономрозвитку ініціює ухвалення Концепції щодо легалізації криптовалют. URL: http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100009655-perspektivi-5 (дата звернення 05.11.2018).

2. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. NY, 2008. 16 p.

3. Greenberg A. Crypto Currency// Forbes. – Apr. 20/2011. URL: https:// www.forbes.com/forbes/2011/0509/technology-psilocybin-bitcoins-gavin-andresen-crypto-curren-cy.html#708eaa70353e (дата звернення 05.11.2018).

4. Фабрика мільйонерів. Як Україна видобуває Bitcoin. URL: https://glavcom.ua/economics/finances/fabrika-milyonerivbr-yak-ukrajinavidobuvaje-bitcoin-432019.html (дата звернення 05.11.2018).

5. Звіт FATF «Віртуальні валюти: основні визначення і потенційні ризики у сфері ПВД/ФТ» від 27.06.2014 – розділ «Home/Publications/Methods and Trends\Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks». URL: http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/virtual-currency-definitions-a7ml-cft-risk.html (дата звернення 05.11.2018).

6. Что такое биткоин и криптовалюты. URL: https://bits.media/chto-takoe- bitcoin/ (дата звернення 05.11.2018).

7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page (дата звернення 06.11.2018).

8. Про Національний банк України : закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14/print (дата звернення 06.11.2018).

9. Про валюту і валютні операції: закон України від 21.06.2018 року № 2473-VIII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19 (дата звернення 06.11.2018).

10. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: закон України від 05.04.2001 № 2346-III.URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14 (дата звернення 07.11.2018).

11. Про інформацію: закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 (дата звернення 07.11.2018).
12. Рішення Європейського Суду Справедливості по справі № С-264/14 від 22.10.2015. URL: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d63c623f37b188401e9426dd1c518b0370.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyMchn0?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=690897. (дата звернення 07.11.2018).
13. Рішення Дарницького районного суду міста Києва від 24.03.2016 р. у справі № 753/599/16-ц. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/56686444 (дата звернення 07.11.2018).
14. Рішення Апеляційного суду міста Києва від 12.10.2016 року у справі № 22-ц/796/7596/2016. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62052778 (дата звернення 07.11.2018).
15. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/2658-14. (дата звернення 08.11.2018).
16. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 №3792-XII. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12. (дата звернення 08.11.2018).
17. Подцерковний О.П. Грошові зобов’язанні господарського характеру : проблеми теорії та практики. К.: Юстініан, 2006. 424 с.
18. European Central Bank: Virtual currency schemes. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf (дата звернення 09.11.2018).
19. EBA Opinion on ‘virtual currencies’. URL: https://www.eba.europa.eu/documents/10180/657547/EBA-Op-2014-08+Opinion+on+Virtual+Currencies.pdf (дата звернення 09.11.2018).
20. Commission strengthens transparency rules to tackle terrorism financing, tax avoidance and money laundering: European Commission. URL:

http://www.consilium.europa.eu/en/press/press- releases/2016/02/12/conclusions-terrorism-financing/#main-accessibility (дата звернення 09.11.2018).
21. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council 2016/0208 (COD): European Commission. URL: http://ec.europa.eu/justice/criminal/document/files/aml-directive_en.pdf. (дата звернення 09.11.2018).
22. Opinion of the European Banking Authority on the EU Commission's proposal to bring Virtual Currencies into the scope of Directive (EU) 2015/849 (4AMLD): European Banking Authority. URL: http://www.eba.europa.eu/documents/10180/1547217/EBA+Opinion+on+the+ Commission's+proposal+to+bring+virtual+currency+entities+into+the+scope+ of+4AMLD . (дата звернення 09.11.2018).
23. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849 (дата звернення 09.11.2018).
24. Simmons R. Bitcoins and the law: what's the po-sition? // Lawyer 2B, — 2014 URL: https://l2b.thelawyer.com/issues/l2b-summer-2014/bitcoins-and-the-law-whats-the-position/ (дата звернення 09.11.2018).
25. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax // Official Journal of the European Union L 347/1, 11.12.2006. (дата звернення 09.11.2018).
26. Revenue and Customs Brief 9 (2014): Bitcoin and other cryptocurrencies // Gov.uk. 03.03.2014. URL: https://www.gov.uk/government/publications/revenue-and-customs-brief-9-2014-bitcoin-and-other-cryptocurrencies/revenue-and-customs-brief-9-2014-bitcoin-and-other-cryptocurrencies (дата звернення 09.11.2018).
27. Bit Coins: Decrypting the Currency (Updated) // Lexology. – 30.05.2016. – URL: https://www.lexology.com/library/detail.aspx?-g=d5826e83-ff04-4c09-98a1-82eb291c6196 (дата звернення 10.11.2018).

28. More Guidance from the CRA on Bitcoin Activities and Transactions // Tax litigation. – 24.04.2015. – URL: http://www.canadiantaxlitigation.com/category/bitcoin-2 (дата звернення 10.11.2018).

29. Netherlands: Local Court Ruling on Bitcoin Transaction. URL: http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/netherlands-local-court-ruling-on-bitcoin-transaction/ (дата звернення 10.11.2018).

30. IRS Notice 2014-21. IRS Virtual Currency Guidance // The Internal Revenue Service. – 14.04.2014. URL: https://www.irs.gov/pub/ irs–drop/n–14–21.pdf (дата звернення 10.11.2018).

31. Diet OKs bill to regulate virtual currency exchanges // The Japan Times. – 14.06.2016. – URL: https://www.japantimes.co.jp/ articleexpired/#.WFGw4vmLTIV (дата звернення 10.11.2018).

32. China Releases First Regulatory Report on Bitcoin Businesses [Electronic resource] // Bitcoin Magazine. – 05.12.2013. – Mode of access. https://bitcoinmagazine.com/articles/china-releases-first-regulatory-report-on-bitcoin-businesses1386283989 (дата звернення 10.11.2018).

33. Federal act on banks and savings banks. URL: https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19340083/index.html (дата звернення 10.11.2018).

34. Croatia considers Bitcoin legal; 45 members of the Swiss parliament want the same | BitCoin Examiner. URL: https://99bitcoins.com/croatia-considers- bitcoin-legal-45-members-of-the-swiss-parliament-want-the-same/ (дата звернення 11.11.2018).

35. Никитин К.В. Обращение биткойнов в условиях правовой неопреленности. *Юридическая работа в кредитною организации*. 2014. №3. С. 48-53.

36. Global Emerging Markets Strategy Focus 22 December 2017. URL: https://ir.citi.com/6E2oHPHzWm1Wt%2F1FqjcywZsl349qEsO61g8k82zK98dlnfVHCrTWtg%3D%3D (дата звернення 11.11.2018).

37. Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою»: Лист Національного Банку України № 29-208/72889. *Бізнес-Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації.* 2014. С. 26.

38. Про затвердження Типологій легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення у 2015 році: Наказ Державної служби фінансового моніторингу України від 25.12.2015 р. №166 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1 /FN017019.html (дата звернення 12.11.2018).

39. У ДФС назвали Bitcoin "грошовим сурогатом" URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2295757-u-dfs-nazvali-bitcoin-grosovim-surogatom.html. (дата звернення 12.11.2018).

40. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12 (дата звернення 12.11.2018).

41. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. *ВВР.* 2011. №13-17. ст.112. URL:: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17 (дата звернення 12.11.2018).

42. Постанова Харківського окружного адміністративного суду від 13.10.2016 р. № 820/5120/16. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62079235 (дата звернення 13.11.2018).

43. Ухвала Святошинського районного суду м. Києва від 03.08.2017 р. №759/11642/17. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68107852. (дата звернення 13.11.2018).

44. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25-26. – Ст.131.

45. Ухвала Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 17.08.2018 року у справі № 202/4677/18. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/76263584 (дата звернення 13.11.2018).

46. Проект Закону про обіг криптовалюти в Україні №7183 від 06.10.2017 // URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62684&pf35401=435750 (дата звернення 13.11.2018).

47. Некіт К.Г. Правовий статус криптовалют в Україні та світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. Вип. 1. С. 40-42. URL: http://docplayer.net/86514144-Elektronne-naukove-fahove-vidannya-yuridichniy-naukoviy-elektronniy-zhurnal.html (дата звернення 13.11.2018).

48. Голубєва Н.Ю. Правове регулювання криптовалюти: чи на часі? *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 26. С. 22-28. URL: http://www.clj.nuoua.od.ua/archive/26/7.pdf (дата звернення 13.11.2018).

49. Проект Закону про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні №7183-1 від 10.10.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 (дата звернення 14.11.2018).

50. Автором є автор даного дослідження. Місце криптовалюти серед фіатних грошей // Економіко-правовий розвиток сучасної України: матер. VII Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Одеса, 9-10 лист. 2018 р.). С. 58-60.

51. FATF. Guidance for a risk-based approach. Securities sector October 2018. URL: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/RBA-Securities-Sector.pdf (дата звернення 15.11.2018).

52. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р., № 436-IV *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.

53. Возняковська К.А. Право неспроможності банків : проблеми теорії та практики : монографія. Чернівці: Друк Арт, 2018. 360 с.

54. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні від 14.09.2018 №9083. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597 (дата звернення 15.11.2018).

Анотація

Наукова робота присвячена дослідженню проблеми правового режиму криптовалюти за законодавством України та зарубіжних країн, яка зумовлена відсутністю належного правового регулювання обігу криптовалют в Україні. Проаналізовано визначення криптовалют, їх правову природу, співвідношення категорій «криптовалюти» з суміжними категоріями. Робота спрямована на розробку теоретичних положень щодо визначення правового режиму криптовалюти, в ході якої було сформовано поетапну модель закріплення останньої в законодавстві.

Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові і спеціальні методи, зокрема аналізу, синтезу, порівняння та діалектичний метод, формально-логічний, історико-правовий, системного аналізу.

Робота складається зі вступу, 2 розділів, які охоплюють 4 підрозділи, висновків. Основний зміст роботи викладено на 30 сторінках. Робота також містить список використаних джерел, який налічує 55 найменувань і викладений на 7 сторінках, та 4 додатки. Список використаних джерел містить монографії, наукові статті та інші наукові публікації українських та зарубіжних вчених, вітчизняне та зарубіжне законодавство.

У ході наукового дослідження проведено комплексний аналіз правової природи криптовалюти та визначено їх характерні ознаки. Надано визначення понять «криптовалюта», «віртуальні активи», «майнінг». Критично осмислено зарубіжний досвід правового регулювання обігу криптовалюти. Виявлено основні проблеми та ризики децентралізованого обігу криптовалюти в Україні. Окреслено напрями внесення змін до чинного законодавства України в частині встановлення правового режиму «віртуальних активів» та оподаткування майнінгу, як виду підприємницької діяльності.

Ключові слова: криптовалюта, біткоїн, майнінг, віртуальні активи, заходи державного впливу.

ДОДАТКИ

Додаток А

Функціонування системи Bitcoin на прикладі переказу між особами

Додаток Б

Децентралізованість криптовальтної мережі у порівняння з банківськими переказами (на прикладі грошивих переказі)

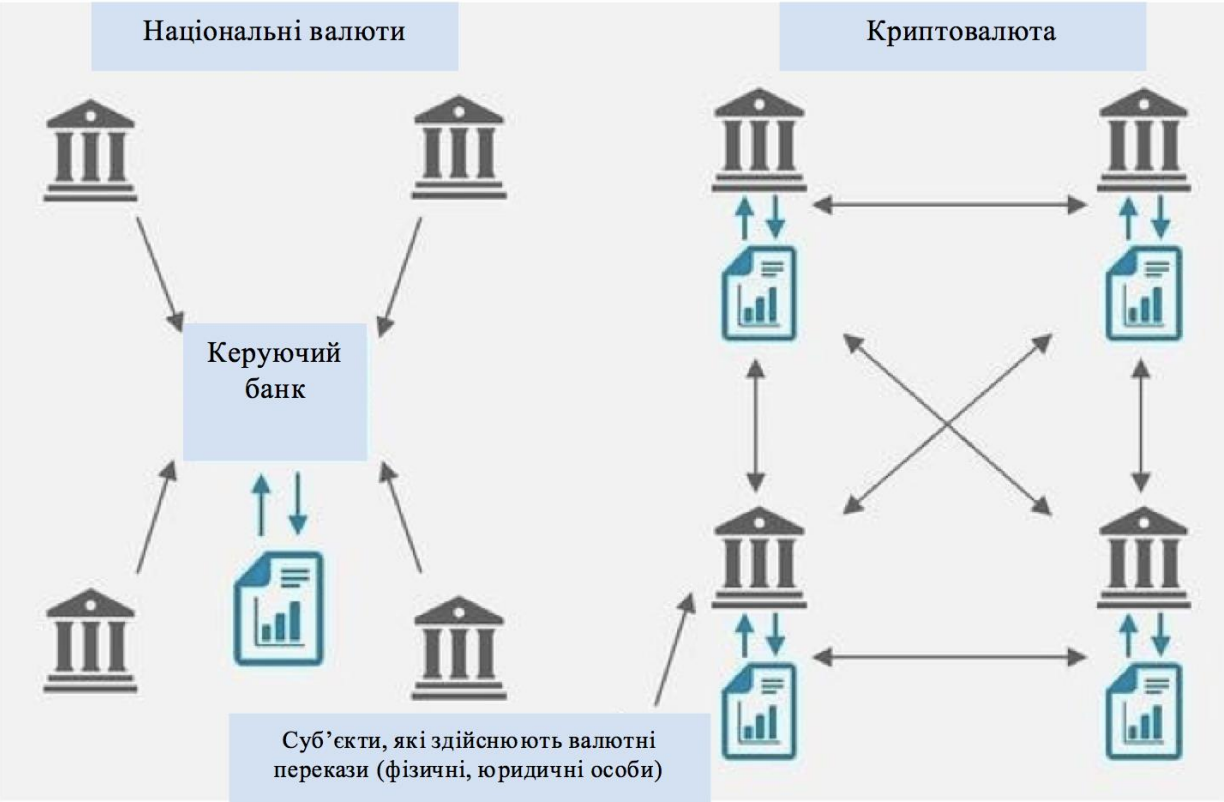

Додаток В

Додаток Г
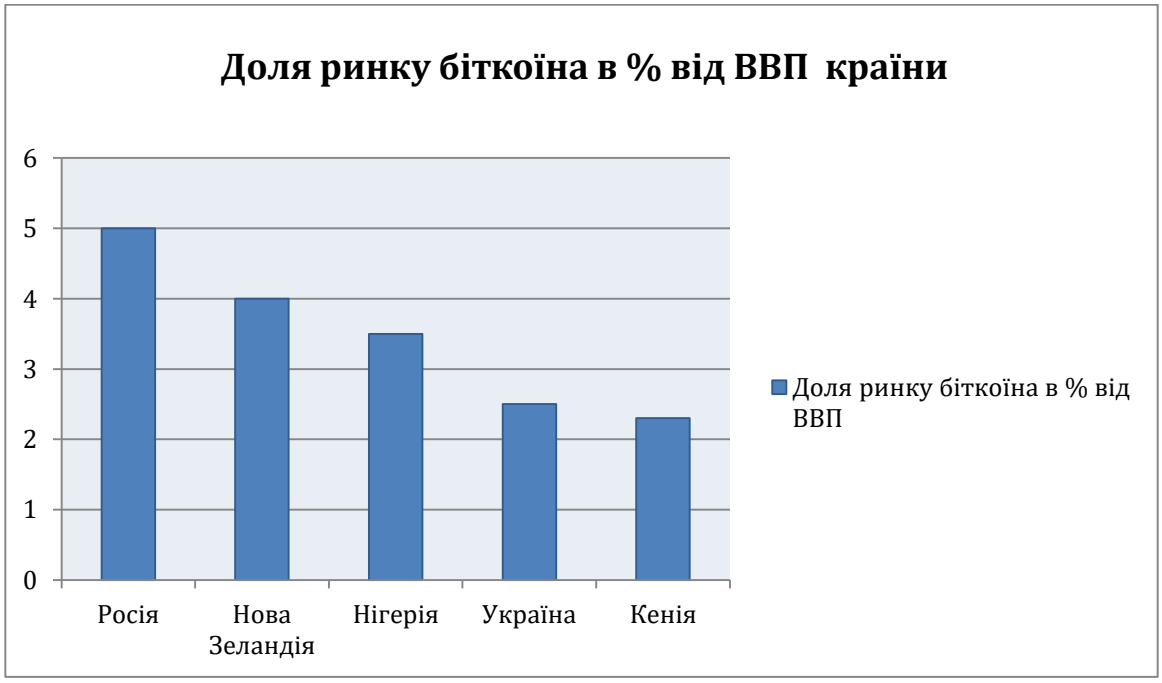
Доля ринку біткоїна в % від ВВП згідно даних: Citi Research, LocalBitcoins.
Джерело: citivelocity.com